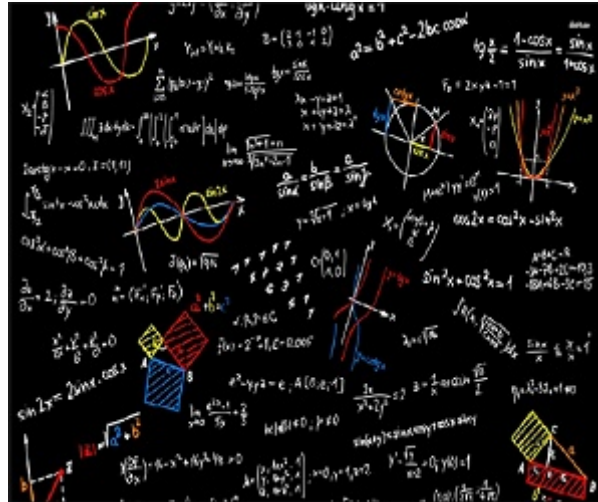

Ένας διάλογος για την επιστήμη και τα θρησκευτικά σύμβολα στο Α.Π.Θ.

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

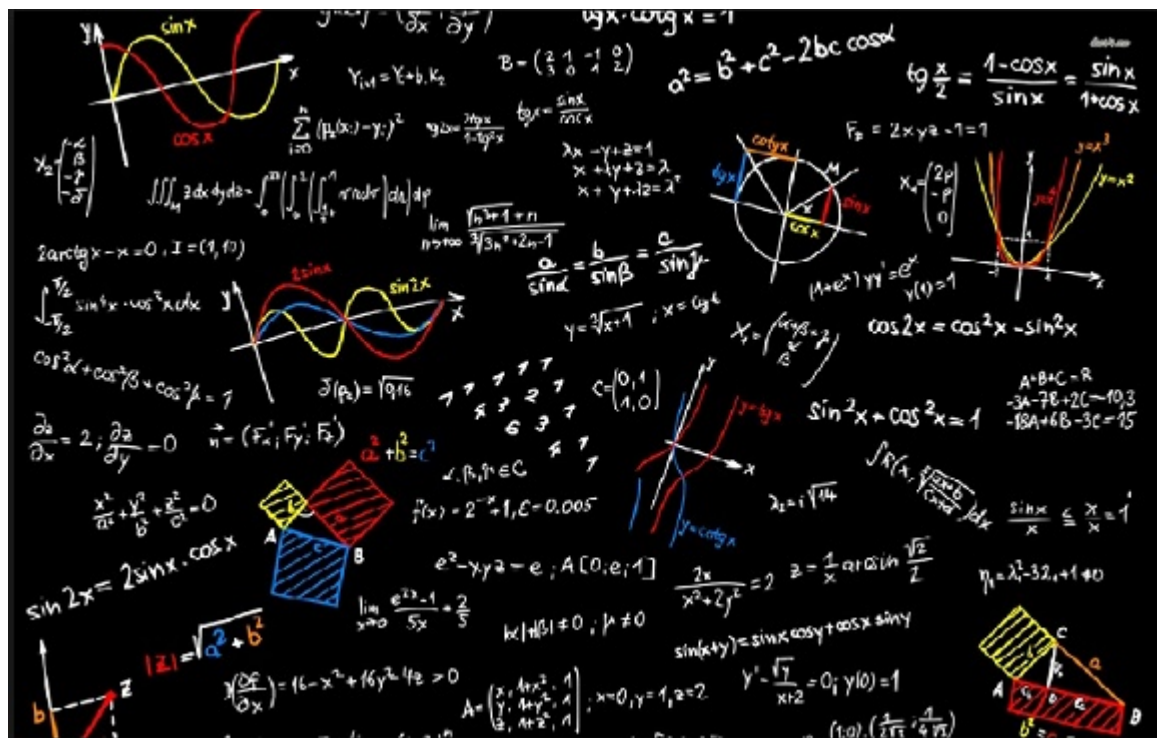

Εισήγηση στο Συνέδριο με τίτλο: «Ο άνθρωπος ανάμεσα στο μυστήριο του Θεού και το μυστήριο του Σύμπαντος». **Θεσσαλονίκη, 10 Οκτωβρίου 2014**

Αξιότιμοι κ.κ. καθηγητές

Αγαπητές/αγαπητοί Κυρίες/Κύριοι,

Θερμές ευχαριστίες προς την οργανωτική αρχή για την πρόσκληση συμμετοχής σε ένα τόσο σημαντικό διάλογο που έχει αξία διαχρονική και παρουσιάζεται επίκαιρος όσο ποτέ άλλοτε λόγω και των νέων πρόσφατων ανακοινώσεων από το κέντρο πυρηνικών ερευνών σωματιδιακής φυσικής, γνωστό από τα ακρωνύμια του, ως CERN (Conseil Européenne pour la Recherche Nucléaire). Χαιρετίζουμε και στηρίζουμε έμπρακτα κάθε αντίστοιχη προσπάθεια ανοίγματος, σε δημόσιο διάλογο, της Θεολογίας (της διαλεγόμενης Θεολογίας) με τις Επιστήμες. Ευχόμαστε ομοθύμως στους διοργανωτές του, το φετινό συνέδριο να γίνει θεσμός και να αποτελέσει την απαρχή μιας σειράς άκρως ενδιαφερόντων “ευκαιριών” συνάντησης Θεολογίας-Επιστήμης.

Η παρούσα εισήγηση σκοπό της έχει να αποτυπώσει ενδελεχώς ένα ακόμη μικρό "επεισόδιο" στην αλυσίδα της ιστορικότητας της σχέσης Θεολογίας και Φυσικών Επιστημών, όπως αυτή καταγράφηκε μέσα από το μικροσκόπιο του διαλόγου των μελών ΔΕΠ του ΑΠΘ για τα σύμβολα του Πανεπιστημίου, δίχως να προσπαθήσει να δικαιώσει καμία από τις οπτικές που αναπτύχθηκαν. Ο διάλογος που αναπτύχθηκε μεταξύ των μελών ΔΕΠ αναλώθηκε περισσότερο στις σχέσεις θεολογίας και επιστήμης και προσέφερε μια κριτική περιήγηση, ένα ατέρμονο ταξίδι σε ένα από τα πιο συναρπαστικά ζητήματα που επηρέασαν καταλυτικά την ανάπτυξη του σύγχρονου κόσμου. Τα θρησκευτικά σύμβολα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου (λ.χ. Ο Άγιος Δημήτριος) σχετίζονται αμιγώς με την ιστορικότητα της πόλης και η ύπαρξή τους ή αναθεώρησή τους οδήγησε στην ανάπτυξη θέσεων και απόψεων γύρω από τις σχέσεις θεολογίας και επιστημών στο πανεπιστήμιο και στην κοινωνία.

Ιδιαίτερο γνώρισμα του διαλόγου αυτού, που εύκολα μπορεί ο αναγνώστης να αλιεύσει, και που ταυτόχρονα διαμορφώνει το ειδικό πλαίσιο, αποτελεί το γεγονός ότι ο συγκεκριμένος διάλογος δεν αναλώνεται σε απλουστεύσεις, ενώ συνάμα απέχει και από γενικές θέσεις που είτε μιλούν για "αρμονία" είτε για "σύγκρουση" μεταξύ επιστήμης και θρησκείας, θέσεις που συχνά στο παρελθόν έχουν οδηγήσει και υπηρετήσει φατριακά συμφέροντα[1]. Τα διαλεγόμενα μέλη φαίνεται να μη διακατέχονται από διάθεση βερμπαλιστική που άγει μοιραία σε αδολεσχίες, αλλά από αδήριτη προσωπική ανάγκη να αποκαλύψουν τη λεπτή δομή, να παρουσιάσουν την πολυπλοκότητα της αλληλεπίδρασης επιστήμης και θρησκείας (ενίοτε και της

θεολογίας), να κοινωνήσουν αμφότεροι τις αγωνίες τους, ώστε εύστοχα ο διάλογος αυτός να μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένας διάλογος πολιτισμού.

Βεβαίως, φυσικό συνακόλουθο, είναι οι θέσεις που αναπτύσσονται να διέρχονται μέσα από το πρίσμα του ιδιαίτερου γνωστικού αντικειμένου που θεραπεύει κάθε διαλεγόμενο πρόσωπο/μέλος ΔΕΠ. Στο σημείο αυτό όμως επιτακτική καθίσταται η ανάγκη να προβούμε σε ένα σαφή διαχωρισμό μεταξύ της θεολογίας που εξαντλείται στα όρια της ποιμαντικής διακονίας της Εκκλησίας (στο κείμενο των διαλόγων αντιμετωπίζεται και απαντάται με τον θεσμικό όρο Θρησκεία) και της ακαδημαϊκής ή μη θεολογίας (που “φαίνεται” να μην είναι τόσο γνωστή). Η διαλεγόμενη θεολογία αρχίζει δειλά και ξεπροβάλει, ξεπερνώντας πρακτικές φοβίας και εσωστρέφειας του παρελθόντος, δημιουργώντας βήμα προς βήμα μια προσπάθεια για μια φρέσκια ματιά, για δημιουργία μιας νέας πρότασης, ενός άλλου τρόπου ύπαρξης, όπως θα παρουσιάσουμε συνοπτικά στο τελευταίο μέρος της εισήγησής μας.

Εισχωρώντας στην καρδιά και στην ουσία του διαλόγου έχουμε σταχυολογήσει και επιλέξει προς ανάλυση τρία κύρια, θεμελιώδη στοιχεία που διέπουν και διατρέχουν το διάλογο και αποτελούν παράλληλα τα ρυθμιστικά μεθοδολογικά πρότερα της βάσης του. Τα χαρακτηριστικά που θα επισημάνουμε είναι α) το ιστορικό πλαίσιο αφενός, β) τα κρίσιμα εννοιολογικά όρια θεμελιωδών όρων αφετέρου καθώς και τέλος γ) το κριτήριο διαψευσιμότητας και της εξ’ αποκαλύψεως αλήθειας. Η στάση επιλογής απέναντι στα κριτήρια αυτά καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη θέση των διαλεγομένων στο διάλογο των συμβόλων.

α) Η διερεύνηση της σχέσης θεολογίας και επιστήμης αποτελεί ένα εγχείρημα διαχρονικά επίκαιρο τόσο σε γνωσιολογικό, ιδεολογικό, όσο και σε πολιτικο-κοινωνιολογικό. Όμως, όπως κατηγορηματικά διατείνεται η ιστορικο-μορφολογική μέθοδος, ο ερευνητής πρέπει να επιδιώκει να μελετήσει συστηματικά τη σχέση αυτή, δίχως να την αποκόψει από το ιστορικό της πλαίσιο^[2]. Σύμφωνα, με τον ιστορικό της επιστήμης, John Hedley Brooke, αν υιοθετήσει κανείς τις επιταγές της μεθόδου αυτής, οφείλει να διερευνήσει τη σχέση θεολογίας και φυσικών επιστημών μέσα από τα αναρίθμητα μικρά ή μεγαλύτερα επεισόδια της ιστορίας της ανθρωπότητας. (με χρονική αφετηρία από το 16-17^ο αιώνα όταν και προσλαμβάνουν οι φυσικές επιστήμες χαρακτήρα αυτόνομο από τη Φιλοσοφία και τη Θρησκεία, όταν εισάγουν τις μαθηματικές τους πρακτικές, το πείραμα, την παρατήρηση).

Να αναλύσει επισταμένως τις σχέσεις θεολογίας και επιστήμης κατά τον Μεσαίωνα, την Αναγέννηση, τον Διαφωτισμό, την Επιστημονική και Βιομηχανική Επανάσταση, την μετά τους δύο Παγκοσμίους πολέμους εποχή, κατά την εποχή

των μεγάλων κοσμογονικών θεωριών και ανακαλύψεων έως τη σημερινή εποχή. Μόνο μέσα από μια τέτοια διεξοδική μελέτη κάθε φάσης ο ερευνητής θα παρατηρήσει ότι για πολλά χρόνια ο ρόλος των επιστημών ήταν αποδεκτός σχεδόν αξιωματικά. Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο παρατηρείται ένα έλλειμμα εμπιστοσύνης αναφορικά με τον απελευθερωτικό χαρακτήρα των επιστημών[3]. Ακόμη, αναφορικά με τη θρησκεία, ο μελετητής, θα κατανοήσει τον απολυταρχικό της χαρακτήρα στην προάσπιση της αλήθειας κατά τον Μεσαίωνα ενώ σχετικά με τη θεολογία θα επισημάνει την αποξένωσή της από την επιστήμη που παρατηρείτε πιο έντονα στις μέρες μας.

Είναι όμως απόλυτα κατανοητό, ότι για λόγους συντομίας, σε ένα διάλογο μελών δεν μπορεί να γίνει ενδελεχής μελέτη των σταδίων της σχέσης θεολογίας-επιστήμης, παρά μόνο απλή παράθεση των πιο σημαντικών σημείων, προς απόδειξη των επιχειρημάτων και των θέσεων τους, δίχως πάντοτε να αυτές να ξεφεύγουν από το σκόπελο της υπερβολής και της λογικής αντίφασης (λ.χ. γίνεται ειδική αναφορά για τον πατέρα του επιστημονικού θετικισμού Αύγουστου Κόντ, που στα τέλη της ζωής του έγινε ιδρυτής θρησκείας, για να στηριχθεί το επιχείρημα ότι πίσω από τη μια και μοναδική αλήθεια που θεραπεύει η επιστήμη, μπορεί να υποκρύπτεται ένα έντονο μεταφυσικό, θρησκευτικού τύπου υπόβαθρο).

β) Θεολογία και επιστήμη, σύμφωνα με το διάλογο που αναπτύχθηκε, πρέπει να αναλώνονται στην αναζήτηση της αλήθειας για τον άνθρωπο, για το Σύμπαν και για τη θέση του ανθρώπου ως μέρος αναπόσπαστο της δημιουργίας. Όμως, στο σημείο αυτό, εύλογο ανακύπτει το ερώτημα: Η πραγματικότητα που διαπραγματεύεται η καθεμία είναι η ίδια; Και αν ναι, εξαντλείται αυτή στα όρια της υλικότητας; Μπορεί να προσλάβει την όλη ανθρώπινη ύπαρξη; Ή μήπως υπάρχουν πολλές πραγματικότητες διαφορετικής τάξης; Και ακολούθως, η αλήθεια που παράγεται είναι μία ή υπάρχουν περισσότερες;

[Συνεχίζεται]

[1]John Hedley Brooke, Επιστήμη και Θρησκεία, μια ιστορική προσέγγιση, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2008, σ.1

[2]John Hedley Brooke, Επιστήμη και Θρησκεία, μια ιστορική προσέγγιση, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2008, σ.2

[3]John Hedley Brooke, Επιστήμη και Θρησκεία, μια ιστορική προσέγγιση, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2008, σ.3